

Pari sanaa asumisesta – miten yliopisto-opiskelijoiden kirjoittamissa vaihtoraporteissa asetetaan asuminen tekstikappaleen topiikiksi?

Kirsi Sandberg & Juho Härme

Contents

1 Johdanto	1
2 Teoriaa (otsikko auki)	3
3 Tutkimusaineisto ja -metodi	4
4 Tulokset	7
4.1 Yleiskatsaus tavoista asettaa topiikki	7
4.2 Puu	8
4.3 Kirjoittajan näkökulma	10
5 Päätelmät	10
Lähteet	10

1 Johdanto

Opiskelijavaihdosta kirjoitettava vaihtoraportti on institutionaalinen teksti, jonka kirjoittamiseen yliopisto antaa sisältöpainotteisen ohjeistuksen. Näillä verkossa julkaistavilla raporteilla on selkeä funktio: tukea vaihtojaksoa suunnittelevia opiskelijoita päätöksenteossa ja omaan tulevaan vaihtojaksoonsa valmistautumisessa. Niiden voi katsoa edustavan samaa tekstilajia (tekstilajin määritelmästä ks. esim. Honkanen 2012). Vaikka kirjoitusohjeita ja suomenkielisiä mallitekstejäkin on tämän tekstin tapaan löydettävissä verkosta nykyisin runsaasti, opiskeluun ja työelämään liittyvien tekstilajien hallinta tuottaa hankaluuksia sekä peruskoulun(ja lukion) suomi äidinkielenä -oppimäärän suorittaneille että opintonsa S2-oppimäärän mukaisesti käyneille. Oppilaitoksissa ja korkeakouluissa opiskelee siis kasvava joukko kirjoittajia, jolla ei ole hallinnassaan opinnoissa menestymiseen tarvittavia tekstitaitoja.

Matkaraportti, kuten tekstilajit yleensäkin on dynaaminen ja voi toteutua kielellisesti äärettömän monella eri tavalla (onhan riittävän yleistä tietoa, ei kai kaipaa viiterimpsua, dynaamisuudesta puhuu esim. Vuorijärvi 2003, Nieminen, Honkanen etc.), ja tekstiä, jossa kieltä käytetään varioiden ja monipuolisesti mutta lajinsa konventioita riittävässä määrin noudatellen arvostetaan ja pidetään lukijan näkökulmasta luettavana ja mielenkiintoisena. Vuorijärven mukaan (2013, 15) uusissa institutionaalisissa tilanteissa ja tekstilajikonventioiden haltuunotossa ” tarvitaan kielenkäytön sosiokulttuuristen käytänteiden tuntemusta, tekstilajin tajua (viittaus Kalliokoskeen, lisää tähänkin jos jää tekstiin)” riippumatta siitä, käytetäänkö kieltä L1- vai L2-kontekstissa. Avoimeksi kuitenkin jää, mistä kirjoittaja saa repertuaariinsa sen rakenteiden, ilmaisujen ja lekseemien valikoiman, josta varioidaan tekstilajin mukaista tekstiä - ja millä perustella valinnat tehdään. Kysymys on luonnollisesti akuutimpi L2-kontekstissa.

Fennistiikassa on tutkittu kielen rakenteiden ja tekstin rajapintaa, mutta useimmiten (esim. Juvosen vk, sivunumerot tähän & siinä mainitut lähteet) kuvaamalla joillain kriteereillä valittujen rakenteiden erilaisia funktioita tekstissä. Tekstin kirjoittamisen osalta, tekstikappaleiden tasolla, saatavilla on siis toistaiseksi enemmän tietoa siitä, miten se pitäisi tehdä, kuin deskriptiivistä tietoa todellisesta kielenkäytöstä

(Komppa 2012: 121) (Chafe 1994: 296). Lisää vielä tähän side EU-kartoitukseen ja tutkimustarpeeseen sovellusten kehittämistä varten. Tutkimusperustaisen kirjoittamisenopetuksen tueksi tarvitaan nähdäksemme lisää käyttöpohjaista, kuvailevaa tutkimusta.

(hypätäänkö tässä hiukan sfääreihin??) Akateemisen kirjoittamisen oppimisen ja opettamisen yhteydessä tekstin ja kielen rakenteiden & leksikon rajapintaa on käsitteellistetty eri tavoin riippuen tutkimuksen viitekehystä. Diskurssikompetenssi (Bhatia, Bruce), kirjoittamisen kompetensseista laajemmin suomeksi Makkonen-Craig. Teoreettisissa tarkasteluissa myös usein todetaan, että ”tekstilajitietoisuuden ja tekstilajituntemuksen lisääntyessä yksilön ilmaisuvarustusta ja kielellinen valinnanvara laajenevat kattamaan myös yhteisön puhuttavat (esim. Bruce 2008 5-6, Solin 2006, 82 samoin Luukka 2002b, 14, 27)”. Vuosikymmenen loppua lähestyttäessä kirjoittamisen tutkimus kuitenkin päättyy useasti ratkaisuun, että vasta rakenteiden erilaisten käyttötapojen konkreettinen hallinta oman tuottamisen tasolla vie myös tekstin kohti tekstilajin mukaista tavoitetta. Näin ajatellen ei olisi kyse dikotomiasta vaan kimpusta tms., jota voidaan eritellä ja tarkastella eri suunnista. (tajuunavirtaa iltapäivästä)

Nykyisin kielten ja kirjoittamisen opetuksessa ja asetetuissa tavoitteissa korostuu tekstilähtöisyys ja funktionaalinen tapa tarkastella kieltä (ks esim. opsit & parit ÄOL vuosikirjat, Kirsi lisää viitteitä tähän). Tässä kehyksessä perinteinen, pääosin preskriptiivinen kuvaus tekstikokonaisuuden ja -kappaleen rakentumisesta ei palvele tarkoitustaan. Ns. uusi kirjoittaja on aktiivinen tiedonhakija ja tekstien tutkija, joka ei enää kysy, miten minun pitäisi tämä tehdä vaan millä eri tavoilla tämä on tehty. Tällä kirjoittajalla voi olla nykyisen, tekstitaitoja korostavan kouluopetuksen pohjalta ymmärrys tekstilajista, mutta repertuaarissa ei olekaan sopivaa rakennetta, jolla pystyisi itse tuottamaan tavoitemuotoisen tekstin ja esim. käymään dialogia lukijansa kanssa (ks. Juvonen 2012). Ja me siis haluamme lähestyä tätä niin päin, että kirjoittaja tietää mitä haluaisi tehdä, mutta ei sitä, millaisia rakenteita tai funktioita käyttäen se olisi mahdollista.

Sen rinnalle, että tarkastellaan, miten jokin retorinen kuvio reaalistuu rakenteiden avulla, haluamme tutkia, miten kirjoittaja voi päästä alkuun kappaleen kirjoittamisessa, jos hän tietää, mitä kappaleen pitäisi pitää sisällään. Eli toisin sanoen: Jos tiedän, ja niin kuin tämän aineiston kirjoittajat ovat tienneet, että minun on tässä raportissa kerrottava siitä, miten olin järjestänyt asumiseni opiskelijavaihdon aikana, millaisia erilaisia tapoja minulla on se tehdä. Tekstilaji on sinänsä selvä, apuna on satoja raportteja ja kohtalaisen tarkat kirjoitusohjeet. ”Tekstit eivät synny tyhjiössä, vaan pikemminkin ne liikkuvat laumoina ja ovat suhteessa toisiinsa monin tavoin” (2013: 69).

(Tässä tutkimuksessa siis tarkastellaan, millä tavalla uudessa tekstikappaleessa indikoidaan kappaleen rakentamaan alatopiikkia. Yksi tyypillinen viestinnällinen tarve, joka uudella kirjoittajalla voisi olla, on tekstin diskurssitopiikin käsitteleminen ja jaottelu alatopiikkeihin. Miten tämä tehdään, miten rakenteita varioidaan?)

Analyysin avulla haetaan vastausta seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisia syntaktisia ja funktionaalisia tapoja yliopisto-opiskelijat käyttävät saman topiikin asettamiseen? 2) Miten tällaisia .. soveltaa kirjoittamisessa ja sen opettamisessa (-> vastauksena taksonomia)

Muutama sana johdannon loppuun aineistosta ja menetelmistä. Tähän perustelut aineistovalinnalle.

Akateemiset genret ovat kompleksisia (Bhatia 2012), ja siksi kirjoittamisprosessiin vaikuttaa aina lisäksi kirjoitettavan sisällön kompleksisuus. Tämä heijastuu väistämättä myös tekstin tuottamiseen (Bereiter and Scardamalia 1987; Camp 2012). Tämä tutkimuksen aineistovalinnassa haluttiin etsiä analysoitavaksi tekstejä, joiden rakentumisessa tehtävän kuormittavuus ei muodostuisi keskeiseksi tekijäksi. Vaihtoraporttien sisältö - kirjoittajan oma toiminta, kokemukset ja ajanjakson arviointi - on kirjoittajalle saavutettavissa vähäisin ponnistuksin ja tarjolla on seikkaperäiset ja havainnolliset ohjeet, tehtävä itsessään ei ole ollut kuormittava. Lisäksi kirjoittamiseen on tarjolla seikkaperäinen ohjeistus ja malliksi satoja aikasemmin kirjoitettuja, verkossa julkaistuja tekstejä.

Miksi ko. aineisto? -Iso, keskenään yhtenäinen tekstiaineisto -Kirjoitettu johonkin funktioon -Ei ammattikirjoittajia tai editoituja tekstejä, mutta tottuneita kirjoittajia -Tehtävä itsessään ei ole ollut kongnitiivisesti kuormittava ja malleja on ollut saatavilla runsaasti

2 Teoriaa (otsikko auki)

(muistissa tässä vain itsellä: nämä eivät ole ns. konventionaalisen raportin muotoisia, raportti ei monialaisen yliopiston repertuaarissa ole keskeinen, sen sijaan tekstit ovat keskenään saman muotoisia ja funktioltaan samanlaisia, joten niitä voisi nimetä omaksi tekstilajikseen, vaihtoraportiksi tai vaihtokertomukseksi.)

Usein puhutaan tekstin makro- ja mikrotasosta. Vaikka tarkastelemme tekstikappaleita ja rajaamme vieläkin pienempään eli avausvirkkeeseen, tutkimuskysymyksemme on ennemmin makro- kuin mikrotasolla. Nimittäin, teksti on jakautunut myös topiikkiin, ylätopiikki jakautuu alatiopikkeihin sisällönkin puolesta, ei ainoastaan funktioiden. Ja kirjoittaja voi yhtäläisesti rakentaa tekstiä niiden avulla. Ja tarvita konkreettista ohjeistusta siihen, miten tämä kielen tasolla tehdään.)

Korkeakoulun tekstilajit ja niiden hallinta (voisiko olla yläotsikko?)

Tekstikappaleet ja niiden väliset suhteet (alaotsikko)

Tämä tutkimus on alusta alkaen rakennettu tähdäten opiskelun ja opettamisen sovellusmahdollisuuksiin. Samasta lähtökohdasta on myös valittu keskeinen analyysiyksikkö, joka on siis tekstikappale. Tekstin kokonaisrakenteen analyysissä on tyypillistä erottaa toisaalta funktionaaliset jaksot ja toisaalta visuaaliset elementit, tekstikappale lukeutuu jälkimmäiseen. Valintamme poikkeaa useimmista lähestymistavoista, sillä tyypillisesti tekstikappaleita ei tarkastella itsenäisinä kokonaisuuksina tekstilingvistisessä siirtoanalyysissä (pari lähde) eikä retorisen rakenteen analyysissä (pari lähde), jotka Suomen kontekstissa ovat keskeisimmät lähestymistavat opiskelutekstien analyysiin. Toisin sanoen tekstikappaleita pidetään lähinnä ortografisina merkkeinä, jotka eivät itsessään ole merkitseviä tekstin rakentumisen kannalta.

Kirjoittajan kannalta kappalejako on kuitenkin hyvin konkreettinen ja käytännön sanelema työkalu. Kirjoittamisoppaissa ja ohjeistuksissa annetaan kuvauksia siitä, millä tavalla teksti rakentuu kappaleistaan, ja millaisia kappaleiden – sisällön ja funktion tasolla – olisi hyvä olla. Lisäksi kappaleiden koherentti toisiinsa sitominen on tyypillisesti arviointikriteeri, esim. ylioppilaskirjoituksissa (viite). Kirjoittamisprosessin kuluessa kirjoittaja voi kirjoittaa sisältöä eri topiikeista ja vasta esim. editointivaiheessa rakentaa tekstiä hierarkkiseksi kokonaisuudeksi. ”Tämä työ asettuu monessa suhteessa myös erikoiskielten tutkimuksen kontekstiin, joissa motivaationa on hankkia deskriptiivistä tietoa akateemisista tai professionaalisista tekstilajeista. Näissä tuloksia ja sovelluksia mallinnetaan erityisesti L2-käyttäjien näkökulmasta, mutta aineisto on syntyperäisten tuottamaa. (Vuorijärvi 96.)”

Vuorijärvi on siirtotyyppien analyysillä saanut selville joukon kielellisiä resursseja, joista kielenkäyttäjän on mahdollista valita sopivimmat ja hänen mukaansa näitä valintoja ohjaa lähinnä tekstilaji, tässä tapauksessa opinnäytetyö(s. 213-214). Vuorijärvi tarkastelee työssään ammattikorkeakoulun opinnäytetyöiden tekstuaalista rakentumista, erityisesti diskussio-osiota. Hän kuvaa perinteisen, tutkimuslähtöisen mallin, jossa on osat: johdanto, menetelmä ja aineisto, tulokset ja pohdinta. Noin puolet Vuorijärven aineistosta asettuu tutkimuslähtöiseen malliin kategoriaan. (s. 81). Lisäksi Vuorijärvi esittelee Paltridgeä mukaillen topiikkipohjaisen rakenteen (me siis jatkossa myös)(s. 75). Tekstin aihetta siis avataan osa kerrallaan. Topiikilla tarkoitetaan tässä yhteydessä sisältötopiikkia eli aihetta tai aihepiiriä, josta tekstissä sanotaan jotakin. Vuorijärvi esittelee (s. 75-76) Paltridgen 2002, 135 mukaisen skeeman Johdanto Topiikki 1 Topiikki 2 Topiikki 3 Päätelmät

(tällaiseen skeemaan yliopiston antama ohjekin kevyesti ohjaa, tosin johdantoa ja päätelmiä ei mainita, mutta ne ovat ikään kuin läsnä annetuissa topiikeissa)

Myös retorisen rakenteen teoriassa pyritään pääsemään käsiksi tekstin osien välisiin suhteisiin, ja teoria rakentuu oletukselle, että tekstin osat ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tutkittu tekstin osien välisiä suhteita, vaan liikutaan topiikkien tasolla. Kuten Komppakin kirjoittaa, tekstinosa ydin voi sijaita yhtäläillä ortografisen kappaleen alussa tai muualla ja kuten Juvonen sanoo, eri tekstityyppejä yhdistellen voi päästä samaan lopputulokseen, ei oletuksemme voi olla, että ortografisen kappaleen ensimmäinen lause tai virke yksinään paljastaisikaan mitään siitä, millaisessa asemassa kappale hierarkkisesti on tekstin kokonaisrakenteen kannalta. Yhtäläisesti kuin että mitä tekstissäni seuraavaksi teen, kirjoittajalla voi olla ajatus siitä, mistä asiasta, eli topiikista haluaisi seuraavaksi kirjoittaa. Hän siis

tarvitsee myös sisällöllisen linkin, joka on mukana rakentamassa tekstin kokonaiskoherenssia. Lähdemme siis oletuksesta, että topiikit eivät ole sidoksissa vaiheisiin, jaksoihin tai muihin tekstin rakenteen kannalta keskeisiin osiin.

Vaihtoraportit ovat kokonaisrakenteeltaan pääosin topiikkipohjaisia - retorisen rakenteen teorian läpi tarkasteluna moniymityksiä. Näin ollen jokainen tekstikappale aloittaa uuden tekstikokonaisuuden, joka ei niinkään asetu hierakiseen suhteeseen edeltävien tekstikappaleiden kanssa, vaan ennemminkin on joko sekventiaalisesti tai listamaisesti jäsentynyt tekstin päätopiikin alle. Tämän tutkimuksen aineisto sisältää pääosin tekstejä, joiden osat ovat moniymityksessä suhteessa, jolloin osat ovat enemmän rinnasteisia, keskenään tasavertaisia, eikä yhtä voida asettaa toisten ytimeksi. Komppa s. 39 antaa esimerkin sarjasta sekvenssisuhteita, jos haluamme hyödyntää.

(Lopeta tämä kappale tähän) Suomalaisissa oppilaitoksissa ja korkeakouluissa akateemiseen kirjoittamiseen ja tekstin tuottamiseen ei ole syvennytty samassa määrin kuin esim. USA:ssa, jossa akateemista kirjoittamista tyypillisesti opetetaan tehostetummin ja on myös tutkittu pitkään (???).

Topiikin asettaminen (alaotsikko)

Erityisesti englanninkielisessä kirjoittamisen opetuksen perinteessä on ollut tapana käyttää topic sentence -käsitettä kuvaamaan virkettä, jolla kirjoittaja ilmaisee kappaleen tärkeimmän ajatuksen. Suomeksi tämä kääntyy nykyisellään useimmiten ydinvirkkeeksi (tähän lähteitä). Ydinvirkkeiden todellisesta yleisyydestä ollaan tutkijoiden keskuudessa kuitenkin montaa mieltä. ks. Smith 2008). Tekstikappaleen ytimen tavoittelun sijaan tarkoituksenamme onkin tässä tutkimuksessa selvittää, minkälaisen vihjeiden avulla lukija johdatellaan kappaleen aiheeseen. Näitä vihjeitä nimitämme indikaattoreiksi. Tavoitteenamme oli siis kartoittaa rakenteet, joita varioimalla kirjoittajat indikoivat kappaleen topiikkia. Yksi keskeinen kriteeri mm. äidinkielen ylioppilaskokeen arvioinnissa on kappaleiden sujuva liittyminen toisiinsa (Ylioppilastutkintolautakunta 2017). Lopputuloksena hahmottelemme asumiseen liittyvien topiikki-indikaattorien taksonomiaa

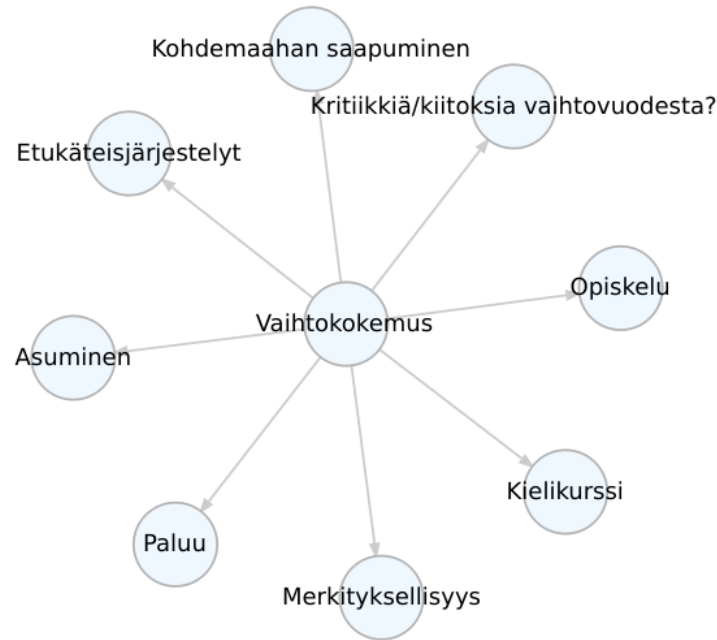
Samoin Paltridge (2002) on verranut tutkielmaoppaita ja todellisten tutkielmien rakennetta ja toteaa, että yhtä mallia esitetään ja todellisuudessa variaatiota on huomasti. Tässä meidän tapauksessamme jo yliopiston antama ohjeistus ohjaa kirjoittajaa Paltridgen kuvaamaan topiikkipohjaiseen jäsennykseen (jota myös Komppa ja Vuorijärvi ovat löytäneet) sen sijaan, että odotukseksi asetettaisiin konventiaalisien raporttien malli, johon ohjataan esim. ammattikorkeakoulujen kirjoitusoppaissa (ks. esim. viiten Jyväskylän yliopiston sivuille, viite olemassa jo.)

JA sitten voisi jatkua Dik & alatopiikit tähän omaksi kokonaisuudekseen, mutta tämän kirjoittaminen lienee viisasta, kun tulososa on hahmollaan.

Käyttämämme menetelmä muistuttaa prosessina Vuorijärven analyysiprosessin vaiheita: sivut (116-117).

3 Tutkimusaineisto ja -metodi

Nyt käsillä olevan tutkimuksen aineisto koostuu siis yliopisto-opiskelijoiden vaihtokokemuksestaan kirjoittamista teksteistä. Tarkka tehtävänanto tekstien laatimiseen oli annettu erillisissä ohjeissa, joissa opiskelijoita pyydetään kirjoittamaan ”matkakertomus, jossa kuvaillaan ja arvioidaan opiskelua ulkomaisessa yliopistossa tai harjoittelua ulkomailla”. Ohjeet sisältävät kahdeksan kohtaisen listan mahdollisesti käsiteltävistä asioista (mm. *etukäteisjärjestelyt*, *asuminen* ja *merkityksellisyys*). Listaa kehoitetaan tulkitsemaan toteamalla, että ”seuraavat ohjeet eivät ole sitovia, mutta ne on hyvä lukea läpi ennen kirjoittamista”. Vaikka ohjeet eivät siis velvoita noudattamaan juuri tiettyä sisältörakennetta, ylivoimaisesti suurin osa teksteistä on rakennettu juuri ohjetekstin ehdottaman aiheajauksen perusteella. Tekstien rakenne on siis kuvion 1 kaltainen: niiden diskurssitopiikkina on vaihtokokemus ylipäätään, ja tätä ylemmän tason topiikkia käsitellään jakamalla se alatopiikkeihin, joista tavallisimmat on lueteltu kuviossa.

Kuvio 1: Matkakertomustekstien diskurssitopiikki ja alatopiikit

Tässä käsiteltävä lopullinen tutkimusaineisto kattaa kaikkiaan 492 opiskelijoiden laatimaa tekstiä, jotka tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa annotoitiin kappaleittain¹ siten, että jokaiselle kappaleelle merkittiin topiikki. Yhteensä kaksikymmentä tekstiä käsittelevän kokeiluaineiston perusteella päätettiin keskittyä *asumisesta* kertoviin kappaleisiin siitä syystä, että asumisesta kirjoitettiin lähes jokaisessa analysoidussa näytetekstissä ja koska asuminen aiheena havaittiin tavallisesti melko selvärajaiseksi. Koska tekstit analysoi kaksi eri henkilöä (artikkelin tekijät), näyteaineiston avulla testattiin myös, kuinka samanlaisia tulkinnat kappaleiden aiheista olivat. Asumiskappaleiden osalta arvioijien tulkinnat olivat samoja 45 tapauksessa 47:stä.

Kokeiluaineiston jälkeen koko tutkimusaineisto käytiin läpi siten, että teksteistä etsittiin vain kappaleita, joiden topiikki oli tulkittavissa asumiseksi. Kun tämä kaikki tekstit kattava varsinainen annotointiprosessi saatiin päätökseen, lopulliseksi aineistoksi muodostui 415 vähintään yhden asumisesta kertovan kappaleen sisältävää tekstiä. Tekstit ovat keskimäärin 945 sanaa pitkiä ja sisältävät kaiken kaikkiaan keskimäärin 13 kappaletta. Prosessin tuloksena saatu tutkimusaineisto on siis kohtalaisen kokoinen, ja sitä voidaan mahdollisesti jatkossa käyttää erilaisten kvantitatiivisten päätelmien pohjana. Nyt käsillä olevaa tutkimusta varten päädyttiin kuitenkin hyödyntämään aineistoa ennen muuta kvalitatiivisesti. Tätä varten aineistosta eroteltiin tarkempaa analyysia silmällä pitäen käsiteltäväksi painotettu satunnaisotanta.

Satunnaisotannan painottamisella pyrittiin varmistamaan, että analysoitava otos edustaa mahdollisimman kattavasti koko tutkimusaineistoa (satunnaisotantaaan liittyvistä periaatteista ks. esim. Levshina 2015: 8). Otoksen edustavuuden takaamiseksi kaikki 415 tekstiä kattava korpus rajattiin ja annotoitiin ensin automaattisesti niin pitkälle kuin mahdollista. Prosessi piti sisällään seuraavat vaiheet:

1. Määriteltiin, että analysoitavien kappaleiden topiikin asettavat virkkeet luokitellaan sen perusteella, mikä sana toimii *topiikki-indikaattorina* eli ensimmäisenä leksikaalisena vihjeenä kappaleen topiikista. Analysoitavien kappaleiden määrää rajattiin siten, että mukaan otettiin ainoastaan sellaiset tapaukset, joissa topiikki-indikaattorina oli joskin *asua*-verbin johdos (kuten *asunto*, *asuntoasia* tai *asuminen*) tai *asua*-verbi itse.
2. Huomio kohdistettiin vain niihin 338 tapaukseen, joissa *asua*-johdos sijaitsee ensimmäisen asumisesta kertovan kappaleen ensimmäisessä virkkeessä. Tällä varmistettiin se, että tarkastelun kohteeksi tulee

¹Käyttäen kirjoittajien itsensä tekemää kappaleiden ortografista erottelua.

- mahdollisimman paljon juuri niitä virkkeitä, joissa kirjoittaja todella siirtyy vanhasta topiikista uuteen.
3. Mukaan valikoituneille kappaleille suoritettiin automaattinen syntaktinen ja morfologinen jäsennys sekä lemmatisointi hyödyntämällä Turun yliopistossa kehitettyä dependenssijäsennintä (Haverinen ym. 2014) ja siihen liittyviä komponentteja.

Jos tutkitaan tarkemmin niitä kategorioita, jotka syntaktinen jäsennin on merkinnyt tutkimukseen valikoituneiden kappaleiden ensimmäisille *asua*-johdoksille, saadaan taulukon 1 mukainen jakauma.

	Frekvenssi	Selitys	Esimerkki	N
dobj	94	objekti	<i>Hankin asunnon</i>	47
root	60	predikaattiverbi	<i>Asuin kerrostalossa</i>	30
nmod	50	luokittelematon adverbiaali	<i>Asunnon suhteen</i>	25
nmod:gobj	34	nominaalisen verbimuodon objekti	<i>Asunnon hankkiminen</i>	17
nsubj	32	subjekti	<i>Asuminen järjestyi</i>	16
nmod:poss	29	omistusrakenteen kohde	<i>Asuntoloiden vuokrataso</i>	14
nsubj:cop	21	kopulalauseen subjekti	<i>Asuntola on uusi</i>	10
muu	18	esim. infinitiivitäydennykset	<i>Halusin asumaan paikallisten kanssa</i>	9
Yht.	338	—	—	168

Taulukko 1: Asua-johdosten jakautuminen eri syntaktisiin kategorioihin.

Taulukon Frekvenssi-sarakkeesta nähdään paitsi se, että yhteensä edellä kuvattujen kolmen annotointi- ja rajausvaiheen jälkeen jäljelle jäi 338 tekstiä, myös se, että selvästi tavallisimpia topiikki-indikaattoreita olivat objektina esiintyvät *asua*-johdokset. Kategoriat, joiden edustajia oli yhteensä alle kymmenen, niputettiin yhdeksi *muu*-kategoriaksi. Varsinainen satunnaisotanta tehtiin taulukossa esitettyjen kategorioiden perusteella siten, että jokaisesta taulukossa luetellusta ryhmästä (mukaan lukien *muu*-ryhmä) valittiin satunnaisesti ryhmän kokonaisfrekvenssin puolikasta vastaava määrä tapauksia (ks. taulukon viimeinen sarakke).² Nämä 168 tapauksesta otettiin varsinaisen laadullisen analyysin kohteeksi.

Laadullisen analyysin tavoitteena oli ryhmitellä aineistosta erotellut 168 tekstiä siten, että yhteen ryhmään päätyisivät aina ne tavat asettaa topiikki, jotka syntaktisilta tai funktionaalisilta ominaisuuksiltaan muistuttavat toisiaan. Jokaista topiikkia asettavaa virkettä tutkittiin erikseen laajemmassa tekstiyhteydessään, minkä jälkeen sitä verrattiin muihin virkkeisiin ja määriteltiin, oliko kyseessä jokin uusi, muista erottuva tapausjoukko vai ennemminkin jokin jo muodostettuun joukkoon kuuluva tapaus. Tapauksia ei siis ryhmitelty minkään ennalta määriteltujen kriteerien pohjalta, vaan sillä perusteella, mitkä tapaukset muistuttivat toisiaan.

Metodimme muistuttaa jonkin verran Vuorijärven (2013: 116) mainitsemaa korpuslingvistiksi tekstianalyysissä käytettyä menetelmää (ks. Biber ym. 2007), jossa analyysiin otettavat tekstit käydään ensin yksitellen läpi, minkä jälkeen kukin teksti pyritään pilkkomaan tiettyä viestitätarkoitusta toteuttaviin, erikseen nimettäviin jaksoihin. On kuitenkin olennaista huomata se lähtökohtaero, ettei nyt käsillä olevassa tutkimuksessa niinkään etsitä eri tekstijaksojen viestintätarkoituksia, vaan liikutaan puhtaasti topiikkien tasolla kysymällä, miten jokin uusi aihe esitellään lukijalle. Toinen ero on siinä, että tarkasteltavien tekstijaksojen rajauksessa lähtökohtana pidetään kirjoittajan itsensä tekemää ortografista kappalejakoja – kirjoittajan omaa näkemystä siitä, milloin tekstissä siirrytään sellaiseen uuteen jaksoon, joka ansaitsee tulla erotetuksi edeltävästä tekstistä. Kolmanneksi tämän tutkimuksen metodin erottaa edellä mainituista se, ettei analyysin tuloksena syntyneitä ryhmiä pyritä nimeämään (vrt. Vuorijärvi 2013: 117), vaan ne määritellään ainoastaan suhteessa toisiin teksteihin.

...vielä kappale ryhmittelyn perusteista ja siitä, ettei semant. kriteerejä käytetty...

²Satunnaisotannan tekninen toteutus dokumentoitiin git-versionhallintaan ja on nähtävillä osoitteessa x (tarkistettu 8.1.2017)

4 Tulokset

4.1 Yleiskatsaus tavoista asettaa topiikki

Edellä kuvatun laadullisen analyysin tuloksena tutkittavaksi valitut 168 tekstiä jaoteltiin 13 ryhmään, joista kustakin on seuraavassa annettu yksi edustava esimerkkivirke. Ryhmäkohtaiset esimerkit on lueteltu suuruusjärjestyksessä suurimmasta ryhmästä alkaen, ja jokaisen esimerkin tarkempiin konteksteihin pureudutaan alempana yksityiskohtaisemmin. Jo tässä vaiheessa on syytä huomauttaa, että osassa tapauksista asumisesta kertovaa kappaletta edelsi väliotsikko.

- (1) Asuntoni sain vuokrattua Apartiksen(paikallinen TOAS) kautta.
- (2) Vaihtoni aikana asuin Grandmontin asuntolassa.
- (3) Olin löytänyt asunnon ensimmäiseksi kuukaudeksi Airbnb:n kautta ennen Italiaan saapumista.
- (4) Asuminen, tai siis lähinnä asunnon hankkiminen, oli varmaankin vaihdon hankalin juttu.
- (5) Asuntoloista valitsin Julius Raab Heimin vanhojen matkakertomusten perusteella.
- (6) Asuminen tapahtuu pienessä huoneessa yhdessä kämppiksen tai kahden kanssa.
- (7) Itse hankin asunnon jo etukäteen, ja paikallinen kaverini kävi sitä katsomassa ja hakemassa avaimen jo etukäteen.
- (8) Asuminen Tokiossa on aika kallista.
- (9) Suurlähetystön henkilökunta tarjosi resurssiensa puitteissa apuaan mm. maahantuloon, käytännön järjestelyihin sekä asunnon löytämiseen liittyvissä asioissa.
- (10) Lensin Wieniin sunnuntaina ja lento-kentältä suuntasin suoraan asunnolleni.
- (11) Sitten pari sanaa asumisesta.
- (12) Saapuessani Varsovaan minulla oli onneksi jo asunto tiedossa.
- (13) Lähes kaikki Bratislavan kauppakorkeakoulun vaihto-opiskelijat asuivat Ekonom-nimisessä dormitoryssa.

Esimerkissä 1 indikaattorina on *asuntoni*-sana. Tämän ryhmän tekstit muodostavat aineiston määrällisesti laajimman ryhmän ja leimallista indikaattorin sisältäville lauseille on, että indikaattori on useimmiten lauseen objekti ja hyvin usein myös lauseen ensimmäinen sana. Tämän ryhmän teksteissä indikaattori edustaa yleensä kontekstissaan ns. uutta tietoa, eli asumiseen, asuntoon, asuntolaan tms. ei ole viitattu edeltävässä tekstissä. Tätä esimerkkiä edeltävässä tekstissä kirjoittaja on käsitellyt ensin valimistelujaan kotoa käsin, sitten kielikurssia melko seikkaperäisesti, vaihto-opiskelijoille järjestettyä vapaa-ajan ohjelmaa ja lopuksi vielä reflektoin omaa osaamistaan valitsemalla kielikurssilla. Pitää vielä lisätä, minkä verran tässä ryhmässä on väliotsikoita. Hiukan kesken siis on.

Toiseksi suurimman ryhmän (16 tapausta) aineistossa muodostavat esimerkin 2 kaltaiset topiikkia asettavat virkkeet. Kaikissa tämän ryhmän tapauksissa topiikki-indikaattorina on persoonamuotoinen *asua*-verbi, ja virkkeiden pääasiallinen sisältö on yleensä informaatio siitä, missä kirjoittaja on vaihtonsa aikana asunut. Tässä ryhmässä erilliset väliotsikot ovat melko harvinaisia, sillä niitä esiintyy vain 12.5 % tapauksia.

Esimerkin 3 edustamat virkkeet ovat ajallisesti muita monitasoisempia. Lukija johdatetaan kappaleen topiikkiin kuvaamalla jotakin, mikä on tapahtunut ennen sitä ajanjaksoa, jolle varsinainen käsiteltävä topiikki sijoittuu. Esimerkin 3 tapauksessa luodaan pieni jännite: jos kerran ensimmäiseksi kuukaudeksi oli löydetty Airbnb-asunto, miten asumisia lopullisesti ratkaistiin? Avausvirkkeen jälkeen kappaleessa selviää, että Airbnb-ratkaisusta muodostuikin lopulta asunto koko vaihdon ajaksi. Kappaleen loppuosassa kirjoittaja kuvailee tarkemmin asunnon yksityiskohtia: sijaintia, kulkuyhteyksiä ja tyypillisyyttä kohdekulttuurissa. Esimerkin 3 kaltaiset tapaukset on melko usein (7 tapausta 16:stä) eroteltu muusta tekstistä väliotsikolla. Ryhmä muistuttaa jossain määrin esimerkin 10 edustamaa ryhmää.

Esimerkki 4 edustaa ryhmää, johon kuuluvissa teksteissä topiikki asetetaan luonnehtimalla jotenkin kirjoittajan henkilökohtaista kokemusta aiheesta. Tähän valitussa virkkeessä topiikkia indikoi *asuminen*, mikä ryhmään luokitelluilla kaikkiaan 16 tapauksella (9,52 % koko aineistosta) onkin tyypillistä: kenties suoraviivaisin tapa kuvailla omaa kokemusta jostakin varsinaisen diskurssitopiikin osa-alueesta on niputtaa kokemus nominalisoituun verbimuotoon ja luonnehtia tätä predikatiivilauseella. Näissä tapauksissa kuvataan, miten *asunnon hakeminen oli helppoa* tai miten *kaikkein vaikeinta oli asunnon löytäminen*. Kirjoittajan näkökulma onkin usein koko tekstin ja diskurssitopiikinkin tasolla subjektiivinen – strategiana on kertoa käsiteltävästä

asiasta sen kautta, miten asiat ovat sujuneet, omia onnistumisia ja epäonnistumisia arvioiden. Kovinkaan monessa tämän ryhmän tapauksessa asumisesta kertovaa kappaletta ei edellä otsikko (yhteensä 2 tapausta).

Esimerkissä 5 indikaattorina on *asuntoloista*-sana. Ilman kontekstia tarkasteltuna tapaus vaikuttaa samalta kuin listamainen esimerkki, mutta laajemman analyysin tuloksena selvisi, että kirjoittaja on jo aiempaan, kirjoittaessaan etukäteisjärjestelyistä ja kohdemaahan saapumisesta, rakentanut kuvaa paikallisista asuntolavaihtoehtoista ja asuntolassa elämisestä. Tämän ryhmän tekstit sijoittuvatkin toissijaisesti myös johonkin toiseen alaryhmään, mutta ovat erottuneet omasta alaryhmästään kontekstin tarkastelun vaiheessa. Eli kirjoittaja on edeltävässä tekstissään kirjoittanut sisään asumisen tavalla tai toisella ja jollakin lailla monimutkaisemmin kuin vain maininnut sen. Kesken tämänkin, siirsin jo kokeeksi kumminkin.

Esimerkki 6

Esimerkki 7

Esimerkissä 8 indikaattorina on koko lauseen ensimmäisenä sijaitseva *asuminen*-sana. Tämän ryhmän teksteille tyypillisesti esimerkki asettaa uuden topiikin esittämällä yleisen tason huomioita käsiteltävästä ilmiöstä. Toisin kuin esimerkin 4 tapauksessa, kirjoittaja ei siis lähde liikkeelle omista kokemuksistaan, vaan käsittelee tilannetta laajemmin, tavoitteenaan eräässä mielessä jakaa maailmantietoa lukijalleen. Esimerkin 8 edustama ryhmä kattaa kaikkiaan 10 tapausta (5,95 % koko aineistosta), joista 2:ssa (mukaan lukien esimerkki 8) asumisesta kertovaa kappaletta edeltää väliotsikko *Asuminen*.

Esimerkki 9

Esimerkissä 10 indikaattorina on *asuntolaan*-sana. Tämän ryhmän teksteissä asuminen raportoidaan kertovan tekstityypin avulla, joka käy tästä esimerkistä esiin erityisen selvästi, koska kirjoittaja on käyttänyt ajan ilmausta. Aikamuoto näissä tapauksissa on tyypillisesti imperfekti. Kesken tämänkin.

Oman, selvästi muista erottuvan ryhmänsä muodostavat ne esimerkin 11 edustamat 6 tapausta, joissa kirjoittaja eksplisiittisesti ilmaisee siirtyvänsä käsittelemään asumista. *Sitten pari sanaa asumisesta* -tyyppisten johdantovirkkeiden voisi ajatella jossain määrin korvaavan väliotsikoita tekstissä, vaikka yksi tähän ryhmään luokiteltu virke (*Monella varmaan herää jo kysymys, entäs asuminen?*) tekeekin poikkeuksen.

Esimerkissä 12 väliotsikko

Esimerkissä 13

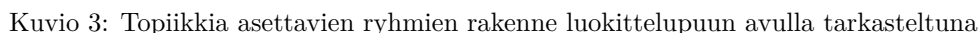
Kuten edellä metodin kuvauksen yhteydessä todettiin, edellä kuvatut eri topiikin asettamistapoja edustavat ryhmät on muodostettu sijoittamalla aina toisaan muistuttavat tapaukset samaan kategoriaan. Ryhmien väliset rajat eivät luonnollisestikaan ole suoraviivaisia, ja jaottelun olis voinut tehdä muillakin tavoilla. Eri ryhmät ovat lisäksi enemmän tai vähemmän läheisessä yhteydessä toisiinsa.

4.2 Puu

Kustakin edellä esitellystä ryhmästä voidaan löytää jonkin verran ryhmälle leimallisia syntaktisia tai tekstin rakenteeseen liittyviä piirteitä. Tarkempi tilastollinen analyysi kuitenkin osoittaa, ettei ryhmien muodostamista ole varsinaisesti ohjanneet mitkään selvästi eroteltavissa olevat yksittäiset tekijät. Tämä voidaan havaita esimerkiksi kuviossa 3 kuvattua luokittelupuuta (viite) hyödyntäen. Luokittelupuussa kutakin aineiston topiikkia asettavaa virkettä ja sille edellä kuvatussa laadullisessa analyysissä määriteltä ryhmää on tarkasteltu seuraavien viiden muuttujan valossa.

1. *Topiikki-indikaattorin dependenssirooli*. Tämän muuttujan avulla määriteltiin alkuperäinen satunnaisotanta. Sen arvoina ovat taulukossa 1 luetellut dependenssiroolit.
2. *Topiikki-indikaattorin sijainti virkkeessä*. Tämä muuttuja jakaa aineiston kahteen luokkaan: tapauksiin, joissa topiikki-indikaattori on koko virkkeen ensimmäisenä ja muihin tapauksiin.
3. *Lauseen predikaattiverbin persoonana*. Myös tälle muuttujalle määriteltiin kaksi kategoriaa: tapaukset, joissa predikaattiverbi on ensimmäisessä persoonassa ja muut tapaukset.

- Tässä kuvattujen muuttujien selitysvoima eri ryhmien kannalta voidaan kuvata seuraavasti:

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että vaikka tietyistä tapauksista olisi ollut mahdollista melko selkeästi ennustaa, mihin ryhmään ne päätyvät, ei analyysissa ole toimittu mekaanisesti vain tiettyjä tekstin tai virkkeen rakenteeseen liittyviä piirteitä tarkastellen. Toisaalta se, että muodostettuja ryhmiä voidaan jossain määrin määritellä rakenteellisten piirteiden perusteella, antaisi mahdollisuuksia tulevaisuudessa käyttää nyt luotua jaottelua pohjana jonkin vastaavan aineiston automaattiseen luokitteluun.

4.3 Kirjoittajan näkökulma

“Lingvististen piirteiden tanssi”

Tänne Kirsin ajatus kolmijaosta (writer oriented etc.)

5 Päätelmät

1. Kirjoittamisen opetuksen kannalta ajateltuna. Työkaluja nimenomaan sen listaamiseen, *miten on tehty*. HUOM>> oppilaalle itselleen arvioitavaksi, mikä sopii tekstilajiin ja omaan tyyliin ja kulloinkin käsiteltävään aiheeseen.

Tähän analyysia siitä, miksi tietyt rakenteet vallitsevia. Kertooko esim siitä, ettei tietoisesti rakenneta, vaan vedetään assosiatiivisesti?

– Mitä hyötyä sitten siitä, että voi jostain kuulla erilaisista tavoista aloittaa kappale?

2. Konkreettinen sovellus fraasipankissa tms.

Lähteet

Biber, Douglas, Ulla Connor & Thomas A. Upton 2007. *Discourse on the move: Using corpus analysis to describe discourse structure* Vsk. 28. John Benjamins Publishing.

Chafe, Wallace 1994. *Discourse, consciousness, and time: The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing*. University of Chicago Press.

Haverinen, Katri, Jenna Nyblom, Timo Viljanen, Veronika Laippala, Samuel Kohonen, Anna Missilä, Stina Ojala, Tapio Salakoski & Filip Ginter 2014. Building the essential resources for Finnish: the Turku Dependency Treebank. *Language Resources and Evaluation* 48:3, 1–39.

Komppa, Johanna 2012. Retorisen rakenteen teoria suomi toisena kielenä-ylioppilaskokeen kirjoittelman kokonaisrakenteen ja kappalejaon tarkastelussa.

Levshina, Natalia 2015. *How to do linguistics with R: Data exploration and statistical analysis*. John Benjamins Publishing Company.

Vuorijärvi, Aino 2013. Tekstilaji ja yhteisö: Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön diskussio tekstinä.